

דפים יח — יט

לו. א. האם המלך דן ודנים אותו, מעיד ומעידים אותו? האם יושב בעיבור שנה?

ב. מלך וכהן גדול שמתו — האם מייבמים או חולצים לגשותיהם?

ג. האם מלך וכהן גדול חולצים או מיבמים?

א. תנן, המלך לא דן ולא דנים אותו, לא מעיד ולא מעידים אותו.

לפירוש מהר"ן (בתוס'), רק כשהוא לבדו אינו דן, אבל עם שנים אחרים דן.

אמר רב יוסף: לא שנו אלא מלכי ישראל [ומשום מעשה שהיה בעבדו של ינאי המלך שהרג את הנפש והזמינו את ינאי לדין וארע אסון לחכמים, לכך גזרו חכמים שלא לדונם לפי שאינם נכנעים לדברי תורה ולבם גס בהם, שמא יבא מהם תקלה והפסד על הדת (רמב"ם סנהדרין ב, ח מלכים ג, א)], אבל מלכי בית דוד — דן (דיני ממונות. תוס') ודנים אותו. (בית דוד כה אמר ה' דינו לַפְקֹר מִשְׁפָּט — וכיון שהוא דן, ודאי דנים אותו, שהרי נאמר התקוששו וקושו — ואמר ריש לקיש קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים).

אין מושיבים מלך בסנהדרין (לדון דיני נפשות — ואפילו ישב שם וידום ואינו ממנן הסנהדרין. תוס' ועוד). אבל בא הוא לצורך קבלת עדות מכהן גדול, כאמור. ואין מושיבים מלך בעיבור שנה, משום הוצאת חיילותיו (לכך נוטה הוא לעבר השנה גם כשאין צריך מן הדין).

יש אומרים שאם המלך ממנן הסנהדרין — מותר, שהרי בדיני נפשות מתחילים מן הקטן ולא יגלה המלך דעתו אלא בסוף (הדושי הר"ן). ורק כאשר אינו מן המנין אסרו להושיבו, שמא יאמר דעתו קודם. ויש אומרים שבכל אופן אין מושיבים, משום כבוד המלך אין מתחילים מן הקטן (ערמ"ה ועוד), אבל בדין שנעשה לכבודו, כגון דין מורד במלכות, אפשר לדון ולהתחיל מן הצד, שאין בושה למלך באופן זה אם ידברו האחרים לפניו (עפ"י תוס'). ויש מי שפרש הטעם, משום שהמלך אסור לחלוק על המופלא שבב"ד ולא המופלא על המלך. ולפי זה כשהמלך עצמו המופלא — מותר (עפ"י חזו"א).

ב. מלך שמת, אין אשתו מתיבמת או חולצת (שאסור לישא אלמנתו של מלך. ויש אומרים שלפיכך אינה חולצת, שגנאי הוא למלך). כהן גדול שמת — חולצים או מייבמים לאשתו.

אם אחיו מלך — נראה שלרבי יהודה יכול ליבמה, וזכור לטוב.

ג. המלך לא חולץ ולא מייבם. רבי יהודה אומר: אם רצה לחלוץ או לייבם — זכור לטוב. אמרו לו: אין שומעים לו. [ורבי יהודה סבר שאעפ"י שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול — מצוה שאני].

כהן גדול חולץ אבל לא מיבם, שהרי אסור באלמנה. ואפילו אלמנה מן האירוסין שמדין תורה עשה דיבום דוחה לאו דאלמנה, גזרו חכמים ביאה ראשונה אטו ביאה שניה. ואולם אם עבר ויבם — קנה, וחייב לגרשה מיד.

דף יט

לו. א. כיצד מנחמים את האבלים בחזרתם מן הקבר?

ב. כיצד הכהן הגדול מנחם ומתנחם?

ג. האם כהן גדול יוצא אחר המטה בהלויית קרוביו?

ד. אלו תקנות התקין רבי יוסי בציפורי? קצו

א. לאחר הקבורה עומדים בשורה לנחם האבלים. בראשונה היו אבלים עומדים וכל העם המנחמים עוברים, ומשום מעשה שהיה בשתי משפחות בירושלים שהיו מתגרות זו בזו מי יעבור תחילה, התקינו שיהיו העם עומדים והאבלים עוברים. רבי יוסי החזיר את הדבר ליושנו בציפורי. (ונראה שקבע כן לכל מקום. חדושים ובאורים). רבי יאשיה רבה אמר: בין שעושים כך בין שעושים כך — אין קלקול ושינוי מנהג (רש"י). האבלים לשמאל המנחמים. אין עושים שורה בפחות מעשרה. והאבלים אינם מן המניין.

ב. כשכהן גדול מנחם אחרים, הממונה [הוא הסגן] ומשוח שעבר (אם ישנו) מימינו, וראש בית אב ואבלים וכל העם בשמאל. והוא אומר 'תתנחמו'.

התוס' מפרשים עפ"י משנתנו שהכהן ממוצע בין הסגן לכל העם, והאבלים משמאל לעם. וכשהוא מתנחם מאחרים בשורה, סגן מימינו וראש בית אב וכל העם משמאלו [אבל משוח שעבר אינו נמצא שם משום חולשת הדעת]. כל העם אומרים לו אנו כפרתך, והוא אומר להם תתברכו מן השמים. כשמברים אותו, כל העם מסובים על הארץ והוא מיסב על הספסל.

ג. כהן גדול שמת לו מת — אינו יוצא אחר המטה (ומן המקדש לא יצא — מקדושתו לא יצא), אלא הם נכסים והוא נגלה (למבוי שיצאו ממנו), הם נגלים והוא נכסה (אם אירע שנגלו לו, חייב להתכסות מהם. ה"ב). ויוצא עמהם עד פתח שער העיר. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: אינו יוצא מן המקדש. כתבו המפרשים שמדין תורה אף לרבי יהודה מותר לצאת כל שאינו מיטמא, אלא הרחוקת חכמים היא שמה אגב מרירותו יבוא ויגע.

ד. כאמור, החזיר רבי יוסי את הדבר ליושנו בציפורי, שיהיו אבלים עומדים וכל העם עוברים. ועוד התקין שלא תהא אשה מהלכת בשוק ובנה אחריה — משום מעשה שהיה. ועוד התקין שיהיו נשים מספרות בבית הכסא — משום ייחוד. כן מסר רמי בר אבא.

לח. א. האם מירב היתה מקודשת לדוד? האם היתה מקודשת לעדריאל?
ב. האם היו למיכל ילדים? האם היתה נשואה לעדריאל ולפלטי בן ליש?

א. לדברי רבי יוסי, מירב היתה מקודשת לדוד, ולאחר מותה נשא את מיכל אחותה. לרבי יהושע בן קרחה — לא היתה מירב מקודשת לדוד, שהיו קידושיה קידושי טעות, שקידשה במלוה. (תנה את אשתי את מיכל אשר ארסתי לי במאה ערלות פלשתים — מיכל אשתי ולא מירב אשתי). לר' יוסי, קידושי מירב לעדריאל היו בעבירה, כי היתה מקודשת לדוד. (ואת חמשת בני מיכל אשר ילדה לעדריאל... — והלא לפלטי בן ליש נתנה ולא לעדריאל? אלא מקיש קידושי מירב לעדריאל לקידושי מיכל לפלטי, מה קידושי מיכל בעבירה, שלא תפסו מפני שהיתה מקודשת לדוד, אף קידושי מירב לעדריאל). ולרבי"ק היתה מירב נשואה לעדריאל נישואין גמורים.

ב. מיכל לא היתה נשואה לעדריאל ולא היו לה בנים ממנו, אלא גידלה את בני מירב מעדריאל, ולפיכך נקראו הבנים על שמה (כן אמרו לרבי יהושע בן קרחה).

קידושי מיכל לפלטי היו בעבירה, כי באמת היתה מקודשת לדוד. ושאל היה סבור שאינה מקודשת לו, אם משום שסבר 'מלוה ופרוטה דעתה אמלוה' אם משום שסבר שאין בקידושיה לדוד שוה פרוטה. ולכן נתנה לפלטי, אבל הוא לא קרב אליה מעולם.

כן אמר ר' יוחנן. ואולם לשיטת ר' יוסי לכאורה משמע שבא עליה (ע' בשו"ת הרשב"א ח"א י). מסקנת הסוגיא להלן (כא). שאף על פי שנאמר במיכל שלא היה לה ולד עד יום מותה — זהו רק מאז אותו מאורע של העלאת ארון הקודש לעיר דוד, אבל מקודם לכן היה לה ולד מדוד, והוא 'יתרעם בן עגלה'.

דף כ

ל.ט. א. האם המלך יוצא ללוות את המת?
 ב. כיצד מברים את המלך סעודת הבראה?
 ג. הנשים היוצאות ללוות את המת — האם יוצאות אחר המטה או לפנייה?
 א. לדברי תנא קמא אין המלך יוצא מפתח פלטרין שלו ללוות את מתו. רבי יהודה אומר: אם רוצה לצאת אחר המטה — יוצא, שכן מצינו בדוד שיצא אחר מיטתו של אבנר. הרמב"ם פסק כתנא קמא.

ב. כשמברים את המלך, כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הדרגש. (מין מיטה).

ג. לת"ק דברייתא — תלוי במנהג המקום, אם יוצאות לפני המטה או לאחריה. ולר' יהודה — לעולם הנשים לפני המטה. [ירושלמי (מובא בתוס'): יש מי שאומר לפני המטה — לפי שגרמו מיתה לעולם. ויש שנהגו אחר המיטה לפי שגנאי לבנות ישראל שיסתכלו בהן אנשים].
 בשלחן ערוך (יו"ד שנט) נפסק: 'ועכשו נהגו שאין יוצאות אלא לאחר המטה. ואין לשנות. עוד שם: 'יש למנוע מלצאת נשים לבית הקברות אחר המטה'. וצריך עיון במש"כ ר"א די וידאש (בעל ראשית חכמה) בספרו 'אור עולם' (כ) 'לעולם נשים יוצאות לפני המטה' וכדעת ר' יהודה).

מ. א. מפני מה הלך דוד אחר מיטת אבנר?
 ב. כיצד היתה תגובת העם אחר הריגת אבנר?
 ג. מפני מה אבנר נענש בעונש מיתה זה?
 א. ר' יהודה סובר שמותר למלך לצאת אחר המת, ומקום האנשים בלוייה — לאחר המיטה. אבל לדברי חכמים כל יציאתו של דוד לא היתה אלא כדי לפייס את העם, והיה יוצא מבין האנשים ונכנס לבין הנשים, יוצא מבין הנשים ונכנס לבין האנשים — הכל כדי לפייסם.

ב. בתחילה סברו שהריגת אבנר באה מאת המלך, והיו נזעמים עד כדי ש'רצו להכרותו'. ופייסם דוד ויצא אחר מיטת אבנר ונשא עליו קינה, ובכך הראה להם בברור שלא מאתו היה הדבר — ונתפייסו.

ג. רב יהודה אמר רב: לכך נענש אבנר, מפני שהיה לו למחות בשאול על הריגת נוב עיר הכהנים, ולא מחא. רבי יצחק אומר: לא מפני כן, כי באמת מיחה, אלא מפני ששיחה מלכות בית דוד שנתים ומחצה (ודוד כבר נמשח עפ"י הנביא), בתומכו בהמלכת איש בשת. [ולהלן (מט). אמרו: אמר רבי אבא בר כהנא, 'בור וסירה' גרמו לו לאבנר שיהרג; שהיה לו למחות בשאול וללמד זכות על דוד שצדיק הוא, שלא הרג את שאול במעשה דצפחת המים ובכריתת מעילו. ותחת זאת